

ΣΥΝΟΨΗ

Η μελέτη μας αναδεικνύει πολλές σημαντικές πτυχές της αλληλεπίδρασης του τουριστικού τομέα με την ελληνική οικονομία και παρουσιάζει τις διάφορες επιδράσεις του στο οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Ο τουρισμός στην Ελλάδα έχει σημειώσει ραγδαία ανάπτυξη κατά την τελευταία δεκαετία, με τις ταξιδιωτικές εισπράξεις και τις αφίξεις να καταγράφουν συνεχώς νέα ιστορικά υψηλά. Αυτή η δυναμική έχει σαφώς άμεσα ωφελήσει την οικονομία της χώρας, αλλά έχει προκαλέσει και διαρθρωτικές αλλαγές στο τοπίο του τουριστικού κλάδου.

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, λοιπόν, παρατηρείται μια ουσιαστική μεταβολή στη δομή των τουριστικών επιχειρήσεων, ειδικά κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Ο αριθμός των τουριστικών επιχειρήσεων μειώθηκε, αλλά ταυτόχρονα ο αριθμός των απασχολουμένων σε αυτές αυξήθηκε. Η αύξηση αυτή των απασχολούμενων προκύπτει ως αποτέλεσμα της αυξημένης ζήτησης για τουριστικές υπηρεσίες, η οποία ήταν πιο γρήγορη από την αύξηση της απασχόλησης στον υπόλοιπο τομέα της οικονομίας. Ειδικότερα, ο τουριστικός κλάδος παρουσιάζει αύξηση στην απασχόληση νέων και γυναικών, γεγονός που δημιουργεί ευκαιρίες εργασίας για ομάδες που παραδοσιακά είχαν περιορισμένη πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Παρ' όλα αυτά, οι αμοιβές σε αυτούς τους κλάδους είναι συχνά χαμηλές και η εργασία επισφαλής, με πολλά άτομα να απασχολούνται με ευέλικτες μορφές εργασίας.

Η μέση δαπάνη ανά ταξίδι στην Ελλάδα έχει σημειώσει σημαντική μείωση τα τελευταία χρόνια. Αυτό σχετίζεται άμεσα με τη μείωση της διάρκειας παραμονής των τουριστών, καθώς οι τουρίστες τείνουν να μειώνουν τον χρόνο παραμονής τους για να περιορίσουν τα έξοδά τους. Αυτή η τάση εγείρει προβληματισμούς, καθώς η μείωση της τουριστικής δαπάνης ενδέχεται να επηρεάσει αρνητικά την τουριστική οικονομία μακροπρόθεσμα, ειδικά αν συνεχιστεί.

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα, όμως, που αναδεικνύει η μελέτη, είναι η αδυναμία του ελληνικού τουριστικού συστήματος να μετρήσει με ακρίβεια τη συμβολή του τουρισμού στην οικονομία. Η έλλειψη επαρκών στατιστικών δεδομένων και η απουσία ενός θεσμικού πλαισίου που να υποστηρίζει τη μέτρηση της οικονομικής συμβολής

του τουρισμού παραμένουν σοβαρά ζητήματα. Αυτή η έλλειψη δεδομένων δυσχεραίνει την ακαδημαϊκή και επιστημονική κοινότητα, καθώς και τις αρμόδιες αρχές που είναι υπεύθυνες για τη λήψη αποφάσεων στον τουριστικό τομέα, να έχουν μια σαφή εικόνα της κατάστασης.

Η προσέγγιση του τουρισμού από την πλευρά της προσφοράς –δηλαδή η εξέταση του τουρισμού ως ενός συνόλου κλάδων και προϊόντων– φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με τις διεθνείς ταξινομήσεις προϊόντων και δραστηριοτήτων, καθώς δεν παρέχει μια πλήρη εικόνα της οικονομικής επίδρασης του φαινομένου. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι η «τουριστική» φύση ενός προϊόντος δεν εξαρτάται από το ίδιο το προϊόν, αλλά από τον καταναλωτή, ο οποίος, όταν επιστρέψει από το ταξίδι του, παύει να δρα ως τουρίστας. Από την άλλη πλευρά, η προσέγγιση του τουρισμού από την πλευρά της ζήτησης, δηλαδή ως κατανάλωση διάφορων προϊόντων που συμπληρώνει την κατανάλωση των μόνιμων κατοίκων του προορισμού, παρέχει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της παραγωγής που τροφοδοτείται από τον τουρισμό και των επιδρασεών του σε μακροοικονομικό επίπεδο.

Για να αντιμετωπιστεί αυτό το ζήτημα, οι Δορυφόροι Λογαριασμοί Τουρισμού (ΔΛΤ) παρουσιάζονται ως ένα πολύτιμο εργαλείο. Πρόκειται για μια προέκταση των Εθνικών Λογαριασμών που επιτρέπει την αξιόπιστη μέτρηση των άμεσων και έμμεσων επιδράσεων του τουρισμού στην παραγωγή, την προστιθέμενη αξία, τις επενδύσεις και την απασχόληση. Παρά το γεγονός ότι αρκετές ευρωπαϊκές χώρες έχουν υιοθετήσει αυτό το εργαλείο, η Ελλάδα εξακολουθεί να υπολείπεται στον τομέα αυτό, γεγονός που περιορίζει την ακριβή κατανόηση της πραγματικής συμβολής του τουρισμού στην οικονομία.

Βασιζόμενη σε διαθέσιμα στοιχεία και τη χρήση στατιστικών μεθόδων, η μελέτη εκτιμά ότι το Τουριστικό Άμεσο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΤΑΑΕΠ) αυξήθηκε σταθερά κατά την περίοδο 2010-2019. Το 2020, λόγω της πανδημίας, ο λόγος του ΤΑΑΕΠ προς το ΑΕΠ μειώθηκε δραματικά στο 1,9%, αλλά ανέκαμψε ελαφρώς το 2021. Όσον αφορά την απασχόληση στον τουρισμό, παρατηρείται σημαντική αύξηση στους απασχολούμενους του τουριστικού τομέα, με το σύνολο των απασχολούμενων να διπλασιάζεται μεταξύ του 2011 και του 2019. Η αύξηση αυτή υποδεικνύει τη σημαντική συμβολή του τουρισμού στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Παρ' όλα αυτά, η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία δεν περιορίζεται μόνο στην απασχόληση και το ΑΕΠ. Η μελέτη καταδεικνύει ότι ο τουρισμός έχει και άλλες επιδράσεις, όπως η αύξηση των εισαγωγών και των εκπομπών CO₂. Ωστόσο, σε σύγκριση με άλλους κλάδους της οικονομίας, ο τουρισμός έχει σχετικά χαμηλές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, γεγονός που τον καθιστά κατάλληλο για πολιτικές ζήτησης με στόχο την ανάκαμψη της οικονομίας σε μικρούς χρονικούς ορίζοντες. Εστιάζοντας στα έσοδα από τις διεθνείς τουριστικές αφίξεις διαπιστώσαμε ότι η συνολική επίδραση (άμεση και έμμεση) του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας ανέρχεται περίπου στο 11%, ενώ στην απασχόληση φθάνει το 13%.

Αναφορικά με τη διαμόρφωση μακροπρόθεσμων διαρθρωτικών πολιτικών, ο τουρισμός φαίνεται να έχει περιορισμένη συμβολή στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Επομένως, ο τουρισμός, αν και σημαντικός για την οικονομική ανάπτυξη σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, δεν μπορεί να αποτελέσει βασικό μοχλό για μια μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή πολιτική. Η μελέτη τονίζει την ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης των διακλαδικών διασυνδέσεων του τουριστικού τομέα με άλλους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, προκειμένου να κατανοηθεί καλύτερα ο αναπτυξιακός του ρόλος.

Ένας τομέας όπου ο τουρισμός φαίνεται να έχει σημαντική αλληλεπίδραση είναι ο αγροδιατροφικός τομέας. Η ανάπτυξη ολοκληρωμένων αλυσίδων αξίας μεταξύ του πρωτογενούς τομέα και του τουρισμού μπορεί να ενισχύσει τη διάχυση της ανάπτυξης και να δημιουργήσει συνέργειες που θα προάγουν την ανθεκτικότητα της οικονομίας. Η αύξηση της αλληλεπίδρασης αυτών των δύο τομέων μπορεί επίσης να ενισχύσει την ποιότητα των παραγόμενων αγαθών και να αυξήσει τη συνολική προστιθέμενη αξία τους.

Τέλος, ένα ζήτημα που δεν αποτελεί απλώς ένα ακόμη εύρημα, αλλά διαπερνά το σύνολο της μελέτης, είναι η εξάρτηση της εγχώριας τουριστικής δραστηριότητας από εισροές ενδιάμεσων και τελικών αγαθών και υπηρεσιών από το εξωτερικό. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει την ανάγκη για πολιτικές που θα αυξάνουν την εγχώρια παραγόμενη προστιθέμενη αξία στον τουρισμό, ενισχύοντας παράλληλα τη σύνδεσή του με άλλους κλάδους της οικονομίας και συμβάλλοντας στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.